

Nr 929

Av herr Nordstrandh och fröken Karlsson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.

(Lika lydande med motion nr 768 i Första kammaren)

Kungl. Maj:ts proposition nr 144 angående vissa riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning hälsas med tillfredsställelse, eftersom den lägger grunden för en enhetlig och effektiv organisation. Mot huvudförslaget, tillskapandet av ett nytt skolämbetsverk, kan inga mera väsentliga invändningar riktas, särskilt som ökat inflytande av allt att döma kommer att beredas näringslivet och arbetsmarknadsparterna genom representation i verkets styrelse. Samspelet mellan staten och kommunerna när det gäller ungdomens utbildning torde även komma att underlättas genom motsvarande placering av en representant för kommunerna.

På sistnämnda punkt synes emellertid en justering av förslaget vara önskvärd. Bland kommunerna förekommer betydande variationer, vilket bl. a. tagit sig uttryck i att kommunerna organiserats i två förbund, Svenska stadsförbundet och Landskommunernas förbund. Skolväsendet representerar den största utgiftsposten för så gott som alla kommuner, men skolväsendets struktur är en annan i exempelvis en mindre glesbygdskommun än i en av de större städerna. Det torde följaktligen vara önskvärt att den kommunala representationen i det föreslagna skolämbetsverkets styrelse utvidgas till minst två representanter, varigenom möjligheten ökas för olika typer av kommuner att få sina speciella förhållanden beaktade.

Tillskapandet av ett enda centralt skolämbetsverk aktualiserar givetvis ett flertal organisatoriska frågor om eventuell decentralisering av beslutanderätt, omfattningen av verkets arbetsområde i förhållande till andra statliga institutioner med utbildningsuppgifter samt den nya organisationens inverkan på den regionala och kommunala skoladministrationen. De två förstnämnda problemen har behandlats såväl av de sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning som av departementschefen. Sistnämnda fråga, konsekvenserna för länsskolnämnderna och skolstyrelserna m. fl., har i förbigående berörts i vissa remissyttranden, men propositionen ger i detta avseende inga lösningar. Det bör dock med stor tillfredsställelse konstateras att förslaget om en decentralisering av beslutandefunktionerna inom

skolväsendet upptagits positivt av departementschefen och att en förläggning av beslutanderätten till det lokala planet skall eftersträvas. Man vidrör här det kanske mest byråkratiserade avsnittet inom svensk offentlig förvaltning, varför det skulle vara önskvärt att redan i riktlinjerna för utformningen av skolväsendets centrala ledning precisera en längre gående decentralisering än vad de sakkunniga föreslagit i sitt betänkande »Skolväsendets centrala ledning».

I betänkandet diskuteras exempelvis skolbyggnadsfrågorna, varvid de sakkunniga förordar att den s. k. lokalbehovsprövningen i framtiden skulle förläggas till länskolnämnderna och att slutligt beslut om statsbidrag skulle kunna fattas av skolämbetsverket. Eftersom ett skolbyggnadsprojekt f. n. fordrar mellan fyra och fem års tid från förslaget om lokalbehovsprövning till skolbyggnadens färdigställande, synes det önskvärt med ytterligare decentraliseringsåtgärder. Ett dylikt ärende passerar f. n. skolöverstyrelsen tre gånger för beslut om

1. lokalbehovet
2. skissritningarna och
3. tillstyrkande hos Kungl. Maj:t av statsbidrag.

För kommuner med obetydlig byggnadsverksamhet kan den ingående kontrollen från skolöverstyrelsens sida vara värdefull, men för de expanderande större tätorterna — som på längre sikt torde svara för hela skolbyggnationen — innebär systemet i stort sett uteslutande förseningar och andra nackdelar. Inom byggnadslagstiftningen har man lyckats att överflytta huvuddelen av exempelvis stadsplaneärendena till de lokala och regionala instanserna. En omfattande delegation av beslutanderätten har ägt rum från byggnadsstyrelsen till länsstyrelserna och från dessa till de lokala byggnadsnämnderna. Förutsättningen för det sista steget av decentraliseringen är att de berörda byggnadsnämnderna har tillgång till kvalificerad personal. Ett liknande förfarande torde vara möjligt även när det gäller skolbyggnader.

I ett dylikt ytterligare decentraliserat system bör kommuner med tillgång till kvalificerad byggnadsexpertis efter lokalbehovsprövning av länskolnämnden ges möjlighet att utan granskning låta uppföra skolbyggnader och i efterskott rekvirera statsbidrag beräknat efter nu gällande schablonmetod. Slutlig granskning bör kunna ske genom länskolnämndernas försorg med anlåtande av länsstyrelsernas tekniska personal. Erforderlig anpassning till arbetsmarknadens resurser kan för skolbyggen liksom för industribyggen, bostäder m. m. ske genom länsarbetsnämndernas försorg.

Såsom departementschefen framhållit kan man vid dylik stark decentralisering tillgodose behovet av rådgivning och andra åtgärder av servicekaraktär i rationaliserings- och förenklingssyfte genom att inbygga en konsultavdelning i det centrala ämbetsverket. Sistnämnda avdelning kunde i dylikt fall fungera som granskningsorgan beträffande ritningar för kommuner utan egen byggnadsteknisk personal.

En mera långtgående decentralisering av ärenden som icke har pedagogisk natur torde samtidigt begränsa behovet av personalförstärkning vid länskolnämnderna. Det synes under alla omständigheter vara en angelägenhet av vikt att noga analysera arbetsuppgifterna för de tre nivåer som kan ifrågakomma inom undervisningsväsendet, nämligen det centrala ämbetsverket, de regionala länskolnämnderna och de lokala skolstyrelserna. Endast vid fullständig decentralisering av beslutanderätten i flertalet ärenden kan personalbesparingar åstadkommas.

Önskemålen om decentralisering till lokala myndigheter behöver icke strida mot de av utredningen framförda förslagen om en samordning till det centrala skolämbetsverket av flertalet utbildnings- och undervisningsfrågor. Av största betydelse i detta sammanhang är förhållandet mellan arbetsmarknadsstyrelsens och skolämbetsverkets verksamhet, framför allt därför att kompetensvister och bristande samordning på det centrala planet i detta fall ofta återkommer inom länen eller i kommunerna. Propositionen erbjuder endast en dellösning genom att nybörjarkurser för ungdom föreslås helt koncentrerade till det reguljära skolväsendet, medan däremot omskolningskurser och fortbildningskurser skulle kvarligga under arbetsmarknadsstyrelsen. För ändamålet måste arbetsmarknadsstyrelsen följaktligen bibehålla viss lokal skoladministration och visst samarbete med landstingens och primärkommunernas skolstyrelser eller skolledningar. Den splittring av utbildningsresurserna som tydligt kunnat konstateras under senare år skulle därmed bibehållas, vilket icke kan vara till fördel vare sig för ungdomen eller för de arbetslösa som kan ifrågakomma för omskolningsverksamhet. Alldeles särskilt betänkelig blir denna fortsatta splittring om de ekonomiska resurserna även i fortsättningen kommer att fördelas på ett sådant sätt att arbetsmarknadsverket blir den gynnade parten. Enhetliga regler för studiebidrag och ev. andra bidrag för täckande av bostadskostnader m. m. bör för undvikande av irritation och orättvisa införas för hela utbildningssektorn. Behövlig komplettering torde ankomma på socialvården eller arbetslöshetsnämnderna.

Som exempel på olägenheterna av den nuvarande ordningen kan nämnas ett i pressen refererat fall från Göteborg (Ny Tid den 20/4 och 22/4 1963). Utbildningen av viss laboratoriepersonal har där uppdelats mellan yrkeskolan och arbetsmarknadsmyndigheterna, varigenom utbildningslön kom-

mit att tilldelas omskolningskursernas elever, medan yrkesskolans elever får nöja sig med sedvanliga generella studiebidrag. I arbetsmarknadsverkets kurser har i några fall intagits elever som inte kunde hävda sig i konkurrensen om yrkesskolans platser. De erhåller nu flera hundra kronor mer per månad än de bättre kvalificerade medsökandena.

Genom överförandet av nybörjarkurserna för arbetslös ungdom till det reguljära undervisningsväsendet kommer visserligen de mest påtagliga iritationsmomenten att elimineras, men det skulle vara olyckligt om utbildningen av personer över 21 år influerades av för undervisningen irrelevanta ekonomiska förmåner. Samtliga omskolnings- och fortbildningskurser bör därför inordnas i primärkommunernas och landstingens yrkesundervisning och därmed läggas under skolämbetsverket, vilket på intet sätt behöver hindra initiativ från länsarbetsnämnderna eller arbetsmarknadsstyrelsen. I de sällsynta fall när kurserna icke kan samordnas med reguljär yrkesundervisning och berörda kommunala myndigheter är ovilliga att administrera separata kurser, torde länsarbetsnämnderna under skolämbetsverkets överinseende kunna stå som huvudmän.

De synpunkter som här anförts på arbetsmarknadsstyrelsens omskolningsverksamhet torde ha giltighet även för den utbildning som bedrivs under övriga statliga verks överinseende. I princip bör sålunda även undervisning som bedrivs vid t. ex. sjuksköterskeskolor och andra liknande skolor inordnas under det centrala skolämbetsverket. Den pågående utredningen angående sjuksköterskeutbildningen torde böra påskyndas så att 1964 års riksdag kan taga slutlig ställning till hithörande frågor.

På grund av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i anslutning till behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 144 måtte uttala

att styrelsen för det föreslagna skolämbetsverket måtte utökas att omfatta ytterligare en representant för primärkommunerna;

att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt den för genomförandet av reformen avseende skolväsendets centrala ledning särskilt tillsatta organisationskommittén att inrikta sitt arbete mot en långtgående decentralisering till kommunerna av beslutanderätten inom undervisningsväsendet, särskilt i skolbyggnadsärenden; samt

att jämväl arbetsmarknadsstyrelsens omskolnings- och fortbildningsverksamhet samt övriga av yrkesutbildnings-sakkunniga för överflyttning från olika centrala verk förordade utbildningsgrenar skall inordnas i det nya skoläm-

betsverket, dock att vad i dylikt avseende kan komma att föreslås av 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen och ovannämnda organisationskommitté måtte föreläggas 1964 års riksdag för slutligt ställningstagande.

Stockholm den 2 maj 1963

Ove Nordstrandh

Eva Karlsson

Nr 930

Av herrar Westberg och Berglund, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning m. m.*

(Lika lydande med motion nr 766 i Första kammaren)

Stockholm den 2 maj 1963

Olle Westberg

M. Berglund
